

СИЛАБУС
навчальної дисципліни

Філософія права

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА
СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН
ІМЕНІ О.М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО**

**КАФЕДРА
ПРАВА, ФІЛОСОФІЇ ТА ПОЛІТОЛОГІЇ**

Освітній ступінь
Галузь знань
Спеціальність
Освітньо-професійна програма
Кількість кредитів
Рік підготовки, семестр
Компонент освітньо-професійної програми
Дні занять
Мова викладання
Консультації

Викладач

Контакти

бакалавр
01 Освіта/Педагогіка
014 «Середня освіта (Історія)»
«Середня освіта (Історія)»
4
1 рік, I семестр
Вибірковий
згідно з розкладом
українська
щовівторка 13.05–14.20 (208 кабінет, з можливістю
дистанційної роботи на платформах ZOOM , DISCOD,
Google-class).
кандидат філософських наук, доцент
Чорна Лариса Сергіївна
E-mail: l.chorna1605@gmail.com
Facebook Messeng

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

В умовах становлення України як демократичної, правової держави, важливу роль відіграє право та правова свідомість. Тому питання формування правової культури суспільства, боротьби з правовим нігілізмом та формування правової свідомості є нагальними в процесі навчання і виховання майбутніх фахівців, і громадян держави.

Філософія права є філософською наукою, яка грає важливу роль у формуванні критичного мислення студентів, фундаментальної філософсько-правової підготовки та правової культури майбутніх істориків, юристів, правознавців, філософів, політологів тощо. Адже їх майбутня професійна діяльність пов'язана з раціоналістичним осмислення суспільно-правових процесів, що обумовлює точність мислення, прийняття правильного рішення та раціонально-критичний підхід до аналізу правових явищ.

Основна мета курсу «Філософія права» - розвинути у студентів вміння філософсько-правового осмислення та аналізу правових процесів, поглибленого розуміння теоретико-правових концепцій та ідей.

Завдання курсу: формування у студентів компетентностей критичного правового мислення, глибоке оволодіння студентами філософсько-правових ідей, осмислення причин їх появи та умов функціонування, засвоєння основних понять та категорій філософії права та формування навичок застосування здобутих знань в практичній діяльності майбутніх фахівців.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є зміст та природа права, його роль та значення у житті людини, суспільства та держави. Програма навчальної дисципліни складається з чотирьох змістових модулів.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

№	Назва теми	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Модуль I				
1.	Філософія права: коло проблем, функцій і завдання.	4	2	10
2.	Методологічні основи філософії права.	2	2	10
Модуль II				
3.	Давня та середньовічна філософія права.	4	2	10
4.	Філософсько-правова теорія Західної Європи XVI-XIX ст..	2	2	10
Модуль III				
5.	Філософія права другої половини XIX – XX ст..	4	2	10
6.	Філософсько-правові ідеї вітчизняної філософії.	2	2	10
Модуль IV				
7.	Правова онтологія.	2	2	10
8.	Філософсько-правова антропологія.	4	2	10
Разом за курс - 90 год		24 г.	16 г.	80 г.

Тематика семінарських занять.

Тема № 1. Філософія права: коло проблем, функції і завдання.

1. Філософія права як галузь філософського знання: історія виникнення та практичне значення.
2. Предмет вивчення та основні проблеми філософії права.
3. Функції та завдання філософії права.
4. Основні поняття та категорії філософії права.

Література:

- Гегель Г. Філософія права. – М.: 1990.
Бердяев Н.А. Філософія нерівності. – М.: 1990.
Бачигін В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: підручник для юрид. спец. вищ. навч. заклад. – К.: Ін. Юре, 2003. – 472с.
Філософія права /За ред. М.В.Костицького та Б.Ф. Чміля. – К., 2000 – 336 с.
Шкода В.В. Вступ до філософії права. – Х., 1996. – 223с.

Тема №2. Методологічні основи філософії права.

1. Рівні та суть методології права.
2. Правовий позитивізм.
3. Основні способи обґрунтування філософії права: суб'єктивізм та об'єктивізм.

Література:

- Філософія права. Підручник за ред. проф. О.Г. Данильяна. – Харків: «Право», 2009. – 208 с.
Кузнецов В. Філософія права. Історія і сучасність. Навчальний посіб. – К., 2017.-382с.
Баумейстер А. Філософія права: навч. посіб. – Вінниця, 2010.
Бачигін В. Філософія права. Підручник. – К., 2003.
Бачигін В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: підручник для юрид. спец. вищ. навч. заклад. – К.: Ін. Юре, 2003. – 472с.
Філософія права /За ред. М.В.Костицького та Б.Ф. Чміля. – К., 2000 – 336 с.
Шкода В.В. Вступ до філософії права. – Х., 1996. – 223с.

Тема № 3. Давня та середньовічна філософія права.

1. Проблема закону та звичаю в філософії Давнього Китаю (легісти та конфуціанство).
2. Філософсько-правові дослідження античної філософії:
  - А). Платон.
  - Б). Аристотель.
  - В). Римська філософсько-правова культура.
3. Середньовічні уявлення про природу права та закону (Аврелій Августин, Тома Аквінський,).

Література:

- Кузнецов В. Філософія права. Історія і сучасність. Навчальний посіб. – К., 2017.-382с.
Баумейстер А. Філософія права: навч. посіб. – Вінниця, 2010.
Бачигін В. Філософія права. Підручник. – К., 2003.
Гегель Г. Філософія права. – М.: 1990.
Бердяев Н.А. Філософія нерівності. – М.: 1990.
Бачигін В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: підручник для юрид. спец. вищ. навч. заклад. – К.: Ін. Юре, 2003. – 472с.
Філософія права /За ред. М.В.Костицького та Б.Ф. Чміля. – К., 2000 – 336 с.
Шкода В.В. Вступ до філософії права. – Х., 1996. – 223с.

Тема № 4. Філософсько-правова теорія Західної Європи XVI-XIX ст..

1. Філософсько-правова думка епохи Відродження та періоду Реформації.
2. Філософсько-правові ідеї Нового часу.
3. Філософія права французького Просвітництва .
4. Філософсько-правова теорія Німецької класичної філософії:
  - А) Етико-правові ідеї І.Канта;

- Б)Філософія права Гегеля;
- В)Марксистська філософія про природу права та закону.

Література:

- Соловьев Э. Ю. Кант: взаимодополнительность морали и права. – М.: Наука, 1992 – 487 с.
Макиавелли Н. Государь. – М.: Планета, 1990. – 79с.
Кузнецов В. Філософія права. Історія і сучасність. Навчальний посіб. – К., 2017.-382с.
Баумейстер А. Філософія права: навч. посіб. – Вінниця, 2010.
Бачигін В. Філософія права. Підручник. – К., 2003.
Гегель Г. Філософія права. – М.: 1990.
Бердяев Н.А. Философия неравенства. – М.: 1990.
Бачигін В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: підручник для юрид. спец. вищ. навч. заклад. – К.: Ін. Юре, 2003. – 472с.
Філософія права /За ред.. М.В.Костицького та Б.Ф. Чміля. – К., 2000 – 336 с.
Шкода В.В. Вступ до філософії права. – Х., 1996. – 223с.

Тема №5. Філософія права другої половини XIX – XX ст..

- 1.Особливості та характерні риси сучасної філософії права.
- 2.Неокантіанська філософія права.
- 3.Еволюція філософсько-правових ідей позитивізму (неопозитивізму та постпозитивізму).
- 4.Філософсько-правові концепції неогегельянства.
- 5.Відродження ідей природного права в сучасній філософії.

Література:

- Кузнецов В. Філософія права. Історія і сучасність. Навчальний посіб. – К., 2017.-382 с.
Баумейстер А. Філософія права: навч. посіб. – Вінниця, 2010.
Бачигін В. Філософія права. Підручник. – К., 2003.
Гегель Г. Філософія права. – М.: 1990.
Бердяев Н.А. Философия неравенства. – М.: 1990.
Бачигін В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: підручник для юрид. спец. вищ. навч. заклад. – К.: Ін. Юре, 2003. – 472с.
Філософія права /За ред.. М.В.Костицького та Б.Ф. Чміля. – К., 2000 – 336 с.
Шкода В.В. Вступ до філософії права. – Х., 1996. – 223с.

Тема 6. Філософсько-правові ідеї вітчизняної філософії.

- 1.Проблема закону та звичаю у філософії Київської Русі. Іларіон Київський «Слово про закон і благодать».
- 2.Філософсько-правові ідеї українських мислителів епохи Відродження (Ю.Дрогобич, П.Русин, С. Оріховський-Роксолан).
- 3.«Філософія серця» як світоглядно-методологічна основа вітчизняної філософсько-правової теорії XVII-XVIII ст..Теорія спорідненої праці Г.Сковороди.
- 4.Філософія права України XIX –поч. XX ст.. (П.Юркевич).
- 5.Філософія права Б.Кістяківського.

Література:

- Горський В.С. Історія української філософії. – К., 1996.
Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – Мюнхен, 1983.
Максимов С.И. Украинский национальный характер и идея права.// Культура у філософії XX ст.. Матер.IV.Харківські міжн. Сковород. Читання. – Х., 1997. – С.277.
Юркевич П. Історія філософії права. Вступ. // Філософська та соціологічна думка. – 1996. - №3-4.
Кузнецов В. Філософія права. Історія і сучасність. Навчальний посіб. – К., 2017.- 382с.
Баумейстер А. Філософія права: навч. посіб. – Вінниця, 2010.
Бачигін В. Філософія права. Підручник. – К., 2003.
Бачигін В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: підручник для юрид. спец. вищ. навч. заклад. – К.: Ін. Юре, 2003. – 472с.
Філософія права /За ред.. М.В.Костицького та Б.Ф. Чміля. – К., 2000 – 336 с.
Шкода В.В. Вступ до філософії права. – Х., 1996. – 223с.

Тема № 7. Правова онтологія.

1. Онтологічна природа права. Правова реальність.
2. Проблеми буття та форми існування права (ідея права правові норми, правові відношення, правосвідомість, правові процедури).
3. Природне та позитивне право як основні структурні елементи правової реальності.
4. Принципи формальної рівності як специфіка права.
5. Правова культура. Особистість, право, держава в сучасному світі.

Література:

- Філософія права. Підручник за ред. проф. О.Г. Данильяна. – Харків: «Право», 2009. – 208 с.
Кузнецов В. Філософія права. Історія і сучасність. Навчальний посіб. – К., 2017.-382с
Баумейстер А. Філософія права: навч. посіб. – Вінниця, 2010.
Бачигін В. Філософія права. Підручник. – К., 2003.
Бачигін В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: підручник для юрид. спец. вищ. навч. заклад. – К.: Ін. Юре, 2003. – 472с.
Філософія права /За ред. М.В. Костицького та Б.Ф. Чміля. – К., 2000 – 336 с.
Шкода В.В. Вступ до філософії права. – Х., 1996. – 223с.

Тема 8. Філософсько-правова антропологія.

1. Права людини і право. Антропологічні основи права.
2. Філософсько-правовий зміст і обґрунтування прав людини.
3. Особистість і право.
4. Гуманістична сутність права.
5. Свобода та правова відповідальність. Право як форма свободи.

Література:

- Філософія права. Підручник за ред. проф. О.Г. Данильяна. – Харків: «Право», 2009. – 208 с.
Кузнецов В. Філософія права. Історія і сучасність. Навчальний посіб. – К., 2017.- 382с.
Баумейстер А. Філософія права: навч. посіб. – Вінниця, 2010.
Бачигін В. Філософія права. Підручник. – К., 2003.
Бачигін В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: підручник для юрид. спец. вищ. навч. заклад. – К.: Ін. Юре, 2003. – 472с.
Філософія права /За ред. М.В.Костицького та Б.Ф. Чміля. – К., 2000 – 336 с.
Шкода В.В. Вступ до філософії права. – Х., 1996. – 223с.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Основна література:

1. Актуальні проблеми філософії права: посібник / О.М. Балинска, А.С. Токарська, В.А. Яценко: за заг.ред. О.М. Балинської. – Львів, ЛьвДУВС, 2017. – 612с.
2. Андреев Д. В., Вовк В. М., Івченко Ю. В., Павлишин О. В. Філософія права: актуальні проблеми та сучасні інтерпретації : Вид. 2-е, перероб. та доп. – К. : НАВС, 2013. – 224 с. – Бібліогр. : с. 224.
3. Баумейстер А. О. Філософія права: навч. посіб. – Вінниця: О.Власюк, 2007. – 224 с.
4. Бачинін В. А., Панов М. І. Філософія права: Підручник. – К. : Видавничий дім - ІН ЮРЕ, 2006. – 472 с.
5. Вовк В. М. Філософія права: навчально-методичні матеріали. – Івано-Франківськ: Вид-во - Сімик, 2006 – 188 с.
6. Нерсесянц В. С. Філософія права: Краткий учебный курс – М. : Юр. Норма, НИЦ ИНФРА-М, 2016. – 256 с
7. Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. ; за ред. О. Г. Данильяна. – Харків : Право, 2017. – 208 с.
8. Філософія права: Навч. посіб. / О. О. Бандура, С. А. Бублик, М. Л. Заїнчковський та ін.; за заг. ред. М. В. Костицького та Б. Ф. Чміля. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 336 с.
9. Філософія права: проблеми та підходи: Навч. посіб. для студ. спец. «Правознавство» / П. М. Рабінович, С. П. Добрянський, Д. А. Гудима та ін. ; П. М. Рабінович (заг.ред.). – Л., 2005. – 290с.

Додаткова література:

1. Баумейстер А. Філософія права: навч. посіб. – Вінниця, 2010.
2. Бачигін В. Філософія права. Підручник. – К., 2003.
3. Бачигін В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: підручник для юрид. спец. вищ. навч. заклад. – К.: Ін. Юре, 2003. – 472с.
4. Бердяев Н.А. Філософія нерівності. – М.: 1990.
5. Гегель Г. Філософія права. – М.: 1990.
6. Горський В.С. Історія української філософії. – К., 1996.
7. Кузнецов В. Філософія права. Історія і сучасність. Навчальний посіб. – К., 2017.- 382с.
8. Макиавеллі Н. Государь. – М.: Планета, 1990. – 79с.
9. Максимов С.И. Украинский национальный характер и идея права.// Культура у філософії ХХ ст. Матер.ІV.Харківські міжн. Сковород. Читання. – Х., 1997. – С.277.
10. Марченко О.В. Філософія права: навчальний посібник / О.В. Марченко. - Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2015. – 304 с.
11. Онтологія, аксіологія, антропологія, гносеологія філософсько-правових вчень: навчальний посібник /За заг. ред. В.В. Кузьменка. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2015. – 246с.
12. Соловьев Э. Ю. Кант: взаимодополнительность морали и права. – М.: Наука, 1992 – 487 с.
13. Філософія права / пер. з англ. ; ред Д. Фейнберг, Д. Коулмен. – К. : Основи, 2007. – 1256 с.
14. Філософія права /За ред.. М.В.Костицького та Б.Ф. Чміля. – К., 2000 – 336 с.
15. Філософія права : Комплексні навчально-методичні матеріали / уклад. Н. І. Гончарова. — Одеса : ОДУВС, 2018. — 152 с.
16. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – Мюнхен, 1983.
17. Шкода В.В. Вступ до філософії права. – Х., 1996. – 223с.
18. Юркевич П. Історія філософії права. Вступ. // Філософська та соціологічна думка. – 1996. - №3-4.

Інформаційні ресурси:

1. http://irbis-nbuv.gov.ua/irbis_nbuv.html - Національна бібліотека імені В.І.Вернадського.
2. <https://philosophy.naiu.kiev.ua/index.php/philosophy/main> - Журнал «Філософські та методологічні проблеми права»
3. <https://pravoua.com.ua/ua/store/philosophy/> - Журнал «Філософія права та загальна теорія права»
4. http://irbis-nbuv.gov.ua/info_law.html - національна юридична бібліотека України
5. <https://helsinki.org.ua/> -Українська Гельсінська спілка з прав
6. Філософія права : Комплексні навчально-методичні матеріали / уклад. Н. І. Гончарова. — Одеса : ОДУВС, 2018. — 152 с. <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/>
7. Марченко О.В. Філософія права: навчальний посібник / О.В. Марченко. - Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2015. – 304 с. <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/628/1/%D0%A7%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0.1.pdf>

ПОЛІТИКА ДИСЦИПЛІНИ ТА ОЦІНЮВАННЯ

Студент має право:

- вільно висловлювати свої думки усно або письмово, аргументуючи їх знаннями провідних засад, права, філософії, тощо;
- вносити пропозиції щодо формування та реалізації власної освітньої траєкторії; активізації власної самостійної пізнавальної діяльності, форм і методів проведення аудиторних занять;
- відпрацьовувати пропущені заняття в установленому порядку;
- отримати індивідуальні консультації у викладача.

Студент зобов'язаний:

- відвідувати заняття всіх видів відповідно до встановленого дирекцією розкладу, запізнення на заняття допускається тільки з поважних причин;
- брати активну участь у роботі під час аудиторних занять, дотримуватися правил етичної поведінки, поважати думки та права інших студентів і викладача;
- набрати під час вивчення навчальної дисципліни мінімум 60 балів.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Пропущені з поважної причини заняття дозволяється відпрацьовувати впродовж **двох тижнів** після завершення дії поважної причини і при наявності документа-підстави (довідки, розпорядження про індивідуальних графік відвідування тощо).

Політика щодо академічної доброчесності. Студенти керуються нормами «Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти в національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка» (Наказ Ректора № 383 від 27.12.2019 р. зі змінами і доповненнями від 23.12.2020 (<https://drive.google.com/file/d/1YOj2QK3xW-03evO8Tkg1o3ZKUAbBL-VH/view>)). У процесі навчання та при підготовці проектної заявки забороняються плагіат, фабрикація та фальсифікація результатів, списування, хабарництво.

Політика щодо викладання. Викладання навчальної дисципліни відбувається на засадах студентоцентризму, антропоцентризму, гуманізму, поваги до соціокультурного плюралізму.

Розподіл балів

Види контролю	Кількість год	Бали	Загальна кількість балів
Робота на лекційному занятті	24	1	до 12
Робота на практичному занятті	16	5,8	до 47
Самостійна робота:	80	5	до 15
Залік			до 25
Усього:			до 100

ПРО ВИКЛАДАЧА

кандидат філософських наук, доцент
кафедри філософії та культурології
Чорна Лариса Сергіївна

Публікації:

1. Чорна Л.С. Історичні закономірності розвитку філософії освіти України. //Філософія освіти і педагогіка (науково-методичний журнал) ЧОППО ім. К.Д. Ушинського – Чернігів, 2012.-№26. – С.37-51
2. Чорна Л.С. Роль філософських понять в історії культурологічної та естетичної думки України. – С. 196-202. //«Взаємозв'язок курсів естетики і художньої культури з викладанням літератури, музики і образотворчого мистецтва в школі»: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 21-22 березня 2013р., м. Чернігів /Наук. редактор В.А.Личковах. – Чернігів: Вид-во «Ерогліф», 2013. – 233 с.
3. Чорна Л.С. Філософсько-освітні ідеї К.Д.Ушинського та їх роль в професійній орієнтації молодих людей. //Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 2014 року місто Чернігів «Філософсько-педагогічна спадщина К.Д.Ушинського: нове прочитання» (до 190-ї річниці від дня народження К.Д.Ушинського). – Чернігів: Вид-во ЧОППО, 2014. – С.177-185.
4. Чорна Л.С. Творчий внесок мислителів Чернігівського літературно-філософського кола у розвиток медіа філософських ідей в Україні. //Релігія. Філософія. Культура: матеріали Міждисциплінарної всеукраїнської науково-теоретичної конференції (м. Чернігів, 29 жовтня 2015 р.) – Чернігів: ЧНПУ, 2016. – 232 с. – С.110-117. 0,5 друк. арк.
5. Чорна Л.С. Медіафілософія як теоретичний і практичний модератор державної влади (на прикладі творчості українських мислителів XVII-XVIII ст.) // Четверті «Розумовські зустрічі»: Матеріали науково-практичної конференції 3 грудня 2015 року /редколегія: В.М.Бойко [та ін.]; Сів. Інститут регіонального дослідження, Український інститут національної пам'яті . – Чернігів, 2015.- №2.- С. 101-111.
6. Чорна Л.С. Філософія освіти. НМК. Чернігів, ВЦ ЧОППО – 2017, 40с.
7. Чорна Л.С. Логіка. НМК. Чернігів, ВЦ ЧОППО – 2017, 60с.
8. Чорна Л.С. Філософія психології. НМК. Чернігів, ВЦ ЧОППО – 2017, 44с.
9. Філософія освіти. НМК. Чернігів, ВЦ «Графіка» – 2019, 40с.
10. Методологічні та теоретичні проблеми філософії. НМК. Чернігів, ВЦ «Графіка» – 2019.- 36с
11. Філософія вищої школи. НМК. Чернігів, ВЦ «Графіка» – 2019/- 40с.